

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

595 ק"מ ח"י 999 תשפ"א סנה י"ב אילון 595

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: יד עבד כיד רבו

פתח את דבריו באומרו: "עבד אברהם אנוכי", רוצה לומר אל תתמהו על הנס שאירע לי שהיום יצאתי וכבר היום באתי, שכן לא למעני ובזכותי נעשה נס זה שהרי עבד אני שאינו זכאי לשידוד מערכות הטבע, אך כיון ש'יד עבד כיד רבו' נעשה לי ניסים.

והנה נפסק בשולחן ערוך (אבן העזר סי' ל"ה סעיף ד'), שאם הרצה האב בפני הבן שהוא רוצה לקדש לו אשה, ושתק הבן והלך האב וקידשה לו, הרי זו מקודשת. וכתב רבי פנחס הלוי איש הורביץ בספרו המקנה (קונטרס אחרון שם על השו"ע סק"ט) שמקור דין זה בתורה הוא מכך שאליעזר קידש את רבקה ליצחק, על אף שלא מצאנו שמינהו יצחק שליח, אלא אברהם הוא שמינהו וכיצד אפוא הועילו הקידושין? אלא, שאברהם אמר ליצחק שרוצה לקדש לו אשה ויצחק שתק ומכאן שהסכים שאביו יקדש לו אשה.

אלא דעדיין קשה לדעת הקדוש מראדו"ש (הובא במרדכי קידושין פ"ב אות תק"ה. ונפסק ברמ"א אבן העזר סי' ל"ה סעיף ו') אין שליח קידושין עושה שליח אחר, ואם כן כיצד מינה אברהם שהוא שלוחו של יצחק את אליעזר לשליח?

ותירץ המקנה שם וכן בספרו פנים יפות כאן בפרשתנו, דאליעזר כיון שהיה עבדו של אברהם הוא בא מדן 'יד עבד כיד רבו', והרי זה כאילו אברהם עצמו קידש את רבקה, ולא היה צריך כלל שיעשה את אליעזר לשליח.

ועל כרחק יש לומר כי הקידושין מדין 'יד עבד כיד רבו', שהרי עבד כלל לא יכול להיות שליח לקידושין כי אינו בתורת גיטין וקידושין. ועל כרחק דמדין 'יד עבד כיד רבו' נגעו בה. וכן מפורש בתוס' ר"ד (גיטין דף כ"ג) דאף שעבד אינו בתורת גיטין וקידושין, מ"מ יכול אדם לשלוח עבדו לגיטין וקידושין, מדין 'יד עבד כיד רבו'.

לפי זה יש ביאור חדש מדוע היה צריך אליעזר לספר להם על הנס של קפיצת הדרך שהיה לו. כי בתואל טען שאליעזר אינו יכול לקדש את רבקה מחמת שאין שליח עושה שליח בקידושין, כי אליעזר הוא שלוחו של אברהם ואברהם הוא שלוחו של יצחק. לכך אמר להם אליעזר על הנס שנעשה עמו,

בפרשתנו פרשת חיי שרה נאמר: "וְאָבָא הַיּוֹם אֶל הָעֵין וְאָמַר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם אִם יִשָּׁךְ נָא מִצְלִיחַ דְּרַכִּי אֲשֶׁר אֲנֹכִי הֵלֵךְ עָלֶיהָ".

ופירש רש"י בשם המדרש: "היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה".

כתב בספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר ד דרוש ד) שבקרבן פסח ציוותה התורה שעבד לא יאכל ממנו לפני שיימול. וכך נאמר (שמות י"ב, מ"ד) "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו".

והנה עניינו של קרבן הפסח הוא לזכר הנס שעשה עימנו ה' כאשר שידד עבורנו את מערכות הטבע בצאתנו ממצרים, זו הסיבה ש"בן נכר לא יאכל בו", כיון שהנוכרים אינם שייכים בניסים הנעשים מחוץ לדרך הטבע אלא רק בתוך הטבע. אלא שלפי זה יש מקום להקשות, מפני מה עבד ואפילו אם נימול, אכן יכול לאכול בקרבן פסח, והלא אף לעבדים שאינם מבני ישראל אין הקב"ה עושה ניסים?

אך יש ליישב על פי המבואר בגמרא בבבא מציעא (צו). בענין "שאלה בבעלים", המשאיל חפץ יחד עם עבדו, דפטור השואל אם הוזק החפץ מדין "יד עבד כיד רבו".

ואם כן גם לענין ניסים, לעיתים יעשה הקב"ה נס לעבד בשביל אדונו. וכפי שמצינו שהקב"ה גלגל את הנס בעיזים שגדלו אצל רבי חנינא בן דוסא והביאו דובים בקרניהם, שהנס הזה ודאי לא התרחש אצלם כי אם לצורך רבם רבי חנינא בן דוסא. כך גם עבד הוא אינו גרוע מבהמה וחיה ואף דרכו יכול להתרחש נס עבור רבו ובגללו. ולכך אף עבד ראוי לאכול בקרבן פסח.

זה גם הביאור בדברי אליעזר עבד אברהם שבעמדו על יד באר המים ביקש "ה' אלקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום", שכך אמר אף שעבד אני ואיני זכאי שיתרחש עבורי נס, אך כיון שידי כיד אדוני אברהם ששלחני לכאן, מבקש אני שתעשה עימי חסד למענו. לכן גם כאשר בא לבית בתואל

ובכך התגלה כי 'יד עבד כיד רבו', ולכן נעשה לו נס מכח אדונו. וממילא אין לו דין 'שליח' של אברהם אלא ידו של אברהם ויכול הוא לקדש את רבקה עבור יצחק.

סגולת התורה כדבש רק עם ענוה

כתבו הרא"ש (ברכות פ"ו סימן ל"ה, ורבינו יונה (ברכות לא. מדפי הר"ף), שאם נפל שרץ לתוך דבש ומסננים את הדבש ולא מוצאים את השרץ, הדין הוא שהדבש מותר באכילה, כי ודאי השרץ הפך להיות דבש.

וחזינו, שלדבש יש תכונה שהוא מכלה ומאבד יצורים הנופלים לתוכו.

[יום אחד שאלו את רבי אברהם אבן עזרא מה דינה של צנצנת דבש שנכנס לתוכה זבוב והדבש אכל לגמרי את הזבוב עד שלא נשאר ממנו כלום. האם ניתן לאכול מהדבש?

האבן עזרא, שהיה חובב לשון מושבע ענה בקיצור: "פרשנו, רעבתן שבדבש נתבער ונשרף". כלומר- הזבוב ה"רעבתן" כאילו נשרף כליל ואין בעיה לאכול מהדבש.

המשפט אותו כתב האבן עזרא הוא פלינדרום, כלומר שניתן גם לקרוא אותו מהסוף להתחלה. אבל מה שמדהים במיוחד במשפט הזה הוא שאם מכניסים אותו לטבלה ניתן לקרוא אותו מ-4 כיוונים שונים!]

והקשה בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן פ' וסימן קע"א), מהמעשה של הורדוס המובא במסכת בבא בתרא (ג:) הורדוס שהיה מעבדי בית חשמונאי, מרד באדונוי בית חשמונאי והרג את כולם והשאיר רק "ינוקתא" אחת שרצה להתחתן עמה. והיא עלתה אל הגג ואמרה: כל מי שיבוא ויאמר שהוא מבית חשמונאי, הרי הוא עבד. שלא נשארה מהם אלא אותה ילדה. ואותה ינוקתא נפלה מהגג לארץ ומתה. ומסופר כי הורדוס טמנה שבע שנים בדבש, לשמר את גופה שלא יירקב.

ומבואר, הרי לנו כי טבע הדבש לשמר.

ובאמת כך כתבו התוספות בגיטין (עא. ד"ה אלא בפירי), שניתן לשמר על ידי כבישה בדבש את פירות החורף לימות הקיץ. והדברי חיים מצאנו ביאר בדרך זו הענין להטביל את החלה בדבש בראש השנה, כדי לרמז שהקב"ה ישמר את פרנסתינו לכל השנה כולה.

ואם כן מקשה הרשב"א, הרי אם טבע הדבש לשמר או להמיס את הנופל בתוכו?

ותירץ הרשב"א וז"ל: שהדבש נראה שיש לו שתי סגולות, האחת למהר למחות ולכלות את הדברים הנחתכין הנופלין לתוכו, והשניה, להעמיד ולקיים הדברים השלמים הנטמנים בתוכו, וכמו שאמרו בב"ב (ג:) גבי הורדוס הטמינה בדבש שבע שנים. ע"כ. וכ"פ הש"ך (יר"ד סימן פ"ד סקל"ז).

וכתב החפץ חיים בהקדמה לספרו ליקוטי הלכות וז"ל: "ומתוקים מדבש", בידוע שיש לטבע הדבש כוח מתיקות גדול, עד שאם יפול בהם איזה דבר לחם או בשר וכדו', וישתהו בה שיהוי רב, במשך הזמן יתהפך הלחם והבשר לדבש גמור. והנה לרוב הפוסקים אפילו אם נפל בה דבר איסור, חוזר הוא להיות היתר גמור. וזהו שאמר הכתוב שכוח מתיקות התורה הוא גדול הרבה יותר מדבש ונופת צופים, דהיינו אם אדם שוקד על התורה ומתדבק בה כראוי אפילו אם נפשו היתה

רעה מאוד, כוח התורה מקדשתו ומטהרתו והוא הפך להיות איש אחר ממש. ע"כ.

כאשר נחבר את דברי הרשב"א עם דברי החפץ חיים בענין סגולתה של התורה הדומה לדבש. יש לומר, כי סגולת התורה הדומה לדבש רק אם הלומד הוא שבור וחצוי, היינו שמקטין את עצמו. אזי זוכה כי התורה תשנהו לטובה. אולם אם הוא נשאר שלם, היינו מרגיש את עצמו מושלם ומתגאה, הרי שאין בכוחה של התורה לשנותו לטובה, אלא להיפך אף תשמר את המידות הרעות שבו.

בזה נבאר את דברי הגמרא בשבת (קמו.): "שבשעה שבה נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני, פסקה זוהמתן. עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני, לא פסקה זוהמתן".

ולשון הגמרא צריך ביאור, הרי סילוק הזוהמה בא על ידי לימוד התורה ומדוע הגמרא מדגישה את העמידה על הר סיני?

ולפי דרכינו יש לומר, כי בכדי שהתורה תשמש כתוכנת הדבש לסלק את זוהמת נחש, לא די בלימוד תורה בלבד, אלא יש צורך לצרף את מידת הענוה, שיהיה "לב נשבר ונדכה", היינו שיהיה דומה להר סיני שהקטין את עצמו (סוטה ה.), כי רק מי שהוא חצוי ושבור תכונת הדבש – התורה להפכו לטוב, לכן ציינו חז"ל את שעמדו על הר סיני.

בזה יבואר עניינו של רבי עקיבא, שרחל בת כלבא שבוע ראתה בו שהוא "צניע ומעלי" ולכן פנתה אליו בשאלה שאם תינשא לו, האם יסכים ללכת ללמוד תורה. כי אם הוא "צניע", היינו צנוע ובעל ענוה, הרי שבודאי סגולת התורה לשנותו ולהפכו לטוב.

כמו כן ריש לקיש, מספרת הגמרא בבא מציעא (פד.) שפעם אחת היה רבי יוחנן שוחה בנהר הירדן, ויופיו של רבי יוחנן היה יופי נדיר, כפי שמתארת שם הגמרא: 'אמר רבי יוחנן: אנא אשתיירי משפירי ירושלים', ומתארת הגמרא: הרוצה לראות את יופיו של רבי יוחנן, יביא כוס של כסף מבית הצורף וימלא גרעינים של רימון אדום, ויעטרה מסביב בזר של ורדים אדומים, ויניחה בין חמה לצל, ואותו זוהר הוא מעין יופיו של ר' יוחנן.

באותו זמן עבר שם ריש לקיש שהיה באותה תקופה מנהיג השודדים, ראה את רבי יוחנן וחשבו לאישה, פשט את בגדיו וקפץ אחריו לנהר. רבי יוחנן פנה לריש לקיש בהתפעלות: "חילך לאורייתא!" כוחך - לתורה! כוח כמו שהפגנת בקפיצתך המרשימה למים, כדאי לנצל ללימוד תורה. ריש לקיש ענה לעומתו: "שופרך לנשי!" יופיך - לנשים! ואז רבי יוחנן מציע לו את אחותו שיותר יפה ממנו לאשה, אם יחזור בו וילמד תורה.

ולכאורה, כיצד רבי יוחנן מסכים לתת לראש השודדים את אחותו לאשה? שמא לא יצליח בלימודו?

אולם כאשר ראה רבי יוחנן כי בעל ענוה הוא, שכן, כאשר אמר לו "חילך לאורייתא", אם היה בעל ענוה היה צריך להוסיף לעצמו עוד שבחים. אולם החזיר בשבח לרבי יוחנן – "יופיך לנשים". נמצא כי בעל ענוה הוא, ממילא תועיל לו סגולת התורה לשנותו לטובה.

השראת השכינה בשעת החופה:

הזוהר הקדוש בפרשת תרומה (קסט.) כתב: שצריכים לקשט את החופה בכל מיני קישוטים מפוארים "תיקוני שפירו לחופאה לחופה ליקרא דכלה סתם (איהי שכינתא) דהא דא כגוונא דדא קיימא".

וכן מבואר בשל"ה הקדוש (שער האותיות עמק ברכה סז): "וצריך לתקן חופה מכלים יקרים, לכבוד הכלה הנוכרת בשיר השירים שהיא מזדמנת בשמחת הכלה של מטה שהיא דוגמתה, והחופה היא דוגמת החופה העליונה שהכלה שרויה בתוכה, והיא כלילת יופי מכמה גוונים יקרים, כי הכלה העליונה והתחתונה עומדת בדוגמא אחת".

ולכן בתיקוני הזוהר (תיקונא עשיראה דף כו.) כתב, שחייבים כל המוזמנים שם לעמוד על רגליהם בעמידה עם החזן המברך שבע ברכות, ובאותה השעה חיות הקודש במרכבה שהיו מנגנים לבורא בכנפיהן, מיד דוממות ושוקות וכל פמליא של מעלה מקשיבים לברכות. (הובא בבאר היטב אבן העזר סימן ס"ב סק"א) בשם הכנסת הגדולה.

וכתב רבי אברהם אזולאי בספרו אור החמה (על הזוה"ק פרשת תרומה דף קסט.) כי התנאי להשראת השכינה בחופה הוא הזמנת המקום לשכינה וז"ל: יראה כמו שצריך להזמין הכסא לאליהו בפה כדי שעל ידי ההזמנה הוא בא, כך צריך להזמין השכינה בפה ולהכין המקום לשמה. כדי שיתקדש וישרה עליו רוח קדושה ושכינה תשרה שם. ע"כ.

ולכן צריך להשים לב ולומר בפה מלא: "הריני מזמן חופה זו לכבוד שהכינה הקדושה", ולא מספיק מחשבה בלבד, כי "אין הרוחני שורה על הגשמי אלא על ידי הכנה בפה" (כמו בקניות של שבת שאומרים 'לכבוד שבת קודש' בפה דוקא).

וממשיך אור החמה וז"ל: שהשכינה למטה ועל ידי שבע ברכות היא עולה שבע מדרגות. וכן הכלה היא למטה רחוקה מבעלה ועל ידי שבע ברכות עלתה ונתקרבה אל בעלה וזהו שאמר "כד סלקא בשבע ברכאן כדין איקרי כלה דומה אל הכלה העליונה. ואז החתן בסוד תפארת מותר לו לבוא עליה בסוד היחוד העליון מוחא עילאה מתפארת. ע"כ.

מטעם זה כתוב בספר שבלי הלקט (ח"ב סי' ע"ה) על החשיבות הגדולה של מצות ההשתתפות בשמחת חתן וכלה: כל מי שאפשר לו להיות שם (בשמחת חתן וכלה) ואינו שם, נענש מן הדין, לפי שאינו רוצה לקבל פני שכינה.

כתב המקובל רבי יעקב קאפיל בסידורו קול יעקב בשם ספר אור הלבנה בשם הרש"ש הקדוש: "כי בנישואין מתעורר יחוד העליון שאינו בכל שהנה אפילו בשבתות ומועדים אלא ביום הכיפורים לעת נעילה בלבד.

וכנראה שזה הטעם שמוחלין לחתן ולכלל המשתתפים על עוונותיהם בעת הנשגב הזה על ידי היחוד העליון שנעשה בשעה נשגבה זו.

ובספר מזמור לתודה בהביא בשם דרשות מהרי"ל שכבוד חתן וכלה עדיף מכבוד הרגל, ונפק"מ שאם יש לו איזה מלבוש חדש ללבוש בחופה ופגע בו הרגל קודם החופה, לא ילבשו ברגל, אלא יניחנו עד יום החופה.

ומטעם זה כתב בשו"ת משכנות הרועים דף כ"א סק"ו, שבעת החופה עומד המסדר קידושין כשפניו נגד החתן והכלה ולא לצד מזרח לכיוון ירושלים, כי השכינה שורה מעל ראשיהם של החתן והכלה וזהו כנגד השכינה הקדושה.

לעומת זאת ירבעם בן נבט על אף שהיה תלמיד חכם "שכל תלמידי חכמים דומין לפניו כעשבי השדה" (סנהדרין קב.), אך מחמת גאוותו, שאמר "מי בראש", לא זכה שסגולת התורה תועיל לו לשנותו לטובה.

כמו אלישע בן אבויה, אשר יצא לתרבות רעה. וכתבו התוספות בחגיגה (טו.) שאביו שלחו ללמוד תורה, רק מחמת שראה בברית המילה כי אש יורדת מן השמים כאשר רבי אליעזר ורבי יהושע עסקו בתורה. ממילא כל לימודו היה שלא לשם שמים, ולכן לא הועילה לו התורה להפכו לטובה.

חז"ל (עירובין יג:) מביאים בענין המחלוקת שבין בית שמאי לבית הלל, שיצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוקים חיים והלכה כבית הלל. ומפני מה זכו בית הלל שנקבעה הלכה כמותם? מפני שנוחים ועלובים היו, והיו לומדים את דבריהם וגם את דברי בית שמאי החולקים עליהם, ולא עוד אלא שהיו מקדימים ללמוד את דברי בית שמאי ולשנן אותם לפני שהיו משננים את דבריהם. והקשה על זה מרן הבית יוסף בספרו על כללי הגמרא הליכות עולם על יבין שמועה, שלכאורה יש לתמוה, שאם אין הדין כדבריהם, וכי מפני רוב מדות טובות שהיו בהם נקבעה הלכה כמותם? ותירץ, שיש לפרש כוונת חז"ל, שמפני מה זכו תמיד בית הלל לכיון לאמת, ועל זה השיבו שמפני היותם אנשי אמת נוחים ועלובים וענוותנים זיכו אתם מן השמים לכיון תמיד לאמת.

על פי זה פירש החיד"א בספרו יוסף תהילות (מזמור כ"ה) על הפסוק "ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו". שכפי שביאר מרן הבית יוסף שעל ידי הענוה זוכים לכיון לאמת, וזהו שאמר: "ידרך ענוים במשפט" שיקבע הלכה כמותם, וכי תימא מפני הענוה יתקלקל הדין? לזה אמר: "וילמד ענוים דרכו" שבזכות הענוה מכוונים אל האמת.

ולפי דרכינו יש לומר, כי בעל ענוה זוכה כי שכלו מתחבר אל התורה הקדושה והיא הופכת את שכלו עד שנעשה לו שכל תורני. אולם מי שמתגאה, אין בסגולת התורה להפוך שכל שלם, ואינו זוכה לכיון אל האמת.